

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу

Черкеса Ігоря Володимировича

на тему «Еволюція американської політики щодо Сирії у кінці XX – на початку XXI століття: історичний контекст, джерелознавчий аналіз та компаративні паралелі з українським кейсом»,
яку подано до здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 032 Історія і археологія

1. Актуальність теми дослідження та її зв'язок із науковою тематикою

Актуальність дослідження визначається необхідністю комплексного аналізу історії зовнішньої політики США в контексті трансформації міжнародного порядку та загострення регіональних конфліктів. Еволюція американо-сирійських відносин відображає ширші процеси зміни стратегічних підходів Вашингтона – від інтервенційного до стримувально-контейментного типу поведінки, що відповідає новим моделям багатополарності. У цьому аспекті наукове дослідження має вагомe значення для осмислення історичної ролі Сполучених Штатів як системоутворюючого актора глобальної політики, а також для виявлення внутрішніх і зовнішніх чинників, що зумовлюють еволюцію їхніх стратегій на Близькому Сході. Робота є актуальною і з практичної точки зору, адже її результати сприяють формуванню більш збалансованих аналітичних оцінок політики США та дозволяють краще зрозуміти закономірності реагування Вашингтона на нові геополітичні виклики.

Дисертаційну роботу виконано відповідно до плану наукових досліджень Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка. У процесі виконання теми «Актуальні проблеми всесвітньої історії та міжнародних відносин у вимірах реалій минулого та сьогодення» (реєстраційний номер 012311100324 (2023-2025 рр.)), автором проаналізовано дипломатичні кроки, зроблені США у зв'язку з війною в Сирії. Участь у цій темі дозволила

дисертантові як отримати результати прикладного характеру, так і верифікувати на практиці власні наукові здобутки.

Зважаючи на вищезазначене, обрану тему дисертаційної роботи Черкеса І.В., в якій наявне вирішення наукової проблеми аналізу еволюції американської політики щодо Сирії у кінці XX – на початку XXI століття: історичний контекст, джерелознавчий аналіз та компаративні паралелі з українським кейсом, є підстави вважати актуальною та своєчасною.

2. Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень

На підставі ознайомлення з матеріалами дисертації та публікаціями здобувача можна зробити такі висновки.

По-перше, наукові положення, висновки й рекомендації, що сформульовані в дисертації та висвітлені в публікаціях, мають достатній рівень обґрунтування як із теоретичних, методологічних так і методичних позицій. Теоретичне значення полягає у поглибленні наукових уявлень про зовнішню політику США в умовах міжнародних конфліктів XXI століття, уточненні чинників, що впливають на формування американської стратегії, та систематизації підходів до аналізу сирійського й українського кейсів. Результати можуть бути використані для подальших досліджень у галузі міжнародних відносин, безпекових студій та зовнішньої політики провідних держав.

По-друге, для досягнення поставленої мети та реалізації визначених завдань у роботі використано такі методи дослідження: історико-генетичний метод – для простеження еволюції американо-сирійських відносин та формування політики США в різні періоди; системний метод – для аналізу американської політики як цілісної стратегії, що поєднує дипломатичні, військові, санкційні та гуманітарні інструменти; порівняльний метод – для виявлення спільних і відмінних рис американських підходів до врегулювання сирійського конфлікту та війни в Україні; метод контент-аналізу – для вивчення офіційних документів, заяв американських адміністрацій, матеріалів міжнародних організацій та медіа; метод кейс-стаді – для поглибленого

дослідження сирійського та українського кейсів у контексті міжнародних конфліктів XXI століття. Комплексне застосування зазначених методів дозволяє всебічно дослідити зовнішньополітичні рішення США та обґрунтувати висновки щодо їхньої ролі в сучасній системі міжнародних відносин.

По-третє, достовірність вирішення поставлених наукових завдань підтверджується тим, що джерельну базу дослідження становлять офіційні документи зовнішньополітичних відомств США (стратегії національної безпеки, заяви президентських адміністрацій, матеріали Державного департаменту та Конгресу), резолюції та звіти міжнародних організацій (ООН, НАТО, ЄС), аналітичні матеріали провідних дослідницьких центрів (Brookings Institution, RAND Corporation, Carnegie Endowment for International Peace). Важливу частину складають офіційні статистичні дані, матеріали засобів масової інформації, стенограми виступів та інтерв'ю американських та міжнародних політичних діячів. До джерел також віднесено праці українських і зарубіжних науковців, що присвячені зовнішній політиці США, сирійському конфлікту та війні в Україні, а також аналітичні огляди та експертні коментарі, які дозволяють відтворити різні підходи до інтерпретації американської політики в сучасних міжнародних відносинах.

По-четверте, основні положення дисертаційного дослідження достатньо повно викладені автором в опублікованих наукових працях у фахових виданнях. Отримані результати пройшли апробацію на міжнародних науково-практичних конференціях.

Обґрунтованість і достовірність наукових положень, викладених дисертантом, висновки й рекомендації, що виносяться на захист, забезпечені логічним за структурою роботи розглядом. Дослідженням, пропозиціям, розробкам та висновкам, які представлені в дисертації І.В. Черкеса, властиві достатній рівень обґрунтованості й достовірності, наукова новизна.

3. Основні наукові результати, одержані автором, їх новизна

Наукова новизна результатів дисертаційної роботи та особистий внесок

автора у їхнє одержання полягають у вирішенні наукової проблеми аналізу еволюції американської політики щодо Сирії у кінці XX – на початку XXI століття: історичний контекст, джерелознавчий аналіз та компаративні паралелі з українським кейсом. Положення дисертації, що мають наукову новизну, аргументовані та мають досить повне обґрунтування. Ключові з них такі:

вперше

здійснено порівняльний історичний аналіз американської політики щодо Сирії та України як взаємопов'язаних напрямів зовнішньої діяльності США кінця XX – початку XXI ст., що дало змогу виявити вплив історичного досвіду сирійського конфлікту на формування підходів Вашингтона до українського питання в контексті трансформації міжнародних конфліктів;

здійснено комплексний історичний аналіз політики США щодо громадянської війни в Сирії, що дало змогу реконструювати етапи формування американських підходів до сирійського питання та систематизувати їхні стратегічні пріоритети й засоби впливу в регіоні. Отримані результати поглиблюють наукове розуміння ролі США в історичній динаміці врегулювання затяжних конфліктів на Близькому Сході;

уточнено

історичний підхід до аналізу взаємозв'язку між локальними конфліктами та глобальними стратегічними пріоритетами провідних держав, що дало можливість глибше розкрити механізми формування зовнішньополітичних рішень США та простежити історичну логіку їхньої поведінки в умовах міжнародних криз;

систематизацію та класифікацію зовнішніх і внутрішніх історичних чинників, що впливали на формування американської політики щодо Сирії, зокрема геополітичних, енергетичних, безпекових та гуманітарних детермінант. Це дало змогу сформулювати цілісне уявлення про багатовимірність історичних передумов і факторів, які визначали еволюцію зовнішньої політики США на початку XXI століття;

набули подальшого розвитку

малодосліджені аспекти сирійської політики США, зокрема історичні особливості дипломатичних зусиль у сфері мирного врегулювання, діяльність міжнародних форматів («Друзі Сирії», «мала група»), а також практики взаємодії американських урядових структур із сирійською опозицією та застосування санкційної політики. Їх комплексне історичне вивчення дало можливість детально відтворити зміст і динаміку американської стратегії щодо Сирії впродовж досліджуваного періоду;

історичний аналіз сирійської політики адміністрації Дж. Байдена (2021–2022 рр.), що дало змогу визначити її відмінності від підходів попередніх адміністрацій та виявити нові тенденції в еволюції американської стратегії щодо сирійського питання. Результати дослідження формують наукове підґрунтя для розуміння розвитку політики США у XXI столітті та її впливу на зміни міжнародної безпекової архітектури.

Наукова новизна отриманих у дисертаційній роботі результатів, сформульованих висновків і наданих рекомендацій очевидна. Вони характеризуються чітким і вивіреним підходом до вирішення науково-практичного завдання, що розглядається.

Отримані автором наукові результати мають високий ступінь обґрунтованості, що підтверджується узагальненням значної кількості фундаментальних праць вітчизняних і закордонних учених-економістів, використанням великого обсягу статистичної інформації, достатньою апробацією та впровадженням у виробництво.

4. Практична значущість результатів дослідження і рекомендації щодо їх використання

Практичне значення полягає в можливості використання отриманих висновків і рекомендацій для вироблення ефективної зовнішньополітичної стратегії України, зокрема у сфері співпраці зі США та міжнародними організаціями. Матеріали дослідження можуть бути застосовані у викладацькій

діяльності, підготовці аналітичних документів для державних інституцій та експертного середовища.

5. Дискусійні положення та зауваження до роботи

У цілому результати дисертаційної роботи варто оцінити позитивно. Разом із тим, деякі положення викликають зауваження й можуть стати предметом наукової дискусії під час захисту дисертації. Ось важливіші з них.

1. Дослідження переконливо демонструє широту джерел, але вагомий масив реконструкцій спирається на медіа, think tanks і мемуари – жанри з підвищеним ризиком селективності (стор. 21-22). Згадки про WikiLeaks/Barada TV, Timber Sycamore тощо потребують підвищених стандартів верифікації (перехресна перевірка з офіційними слуханнями Конгресу, звітами IG, текстами AUMF, NSS, DoD reports). Було б доцільно чітко позначити, де висновок ґрунтується на офіційних документах, а де – на журналістських розслідуваннях/мемуарах.

2. Поставлені завдання дослідження відзначаються логічною послідовністю, проте деякі з них мають декларативний характер і частково дублюють формулювання мети. Наприклад, завдання «здійснити порівняльний аналіз політики США у Сирії та в Україні» фактично повторює загальну мету дослідження.

3. Дисертаційний матеріал одночасно говорить про «стратегічну невизначеність» Вашингтона та про чітке усвідомлення американських інтересів (енергетична безпека, протидія Ірану, захист Ізраїлю, боротьба з тероризмом) (стор. 78-85). Така подвійність потребує уточнення: якщо інтереси зрозумілі, то чому політика виглядає непослідовною?

4. У пп. 2.3 одночасно стверджується, що санкції мали на меті як стримування режиму, так і «захист прав людини», але далі робиться твердження про економічне задушення та погіршення становища цивільного населення. Однак бракує чіткого аналізу механізмів (через які ланцюги санкції призвели до цих наслідків), оцінки масштабу ефектів та розрізнення прямих і

опосередкованих впливів.

5. У пп. 3.1 низка формулювань (про зростання обороноздатності, макростабілізацію, прогрес реформ) подана як наслідок дій США. Без контрфактичного сценарію та контролю співдій (ЄС, МВФ, внутрішні політики) це має вигляд кореляцій, а не причинності. Потрібне явне розмежування.

6. Теоретична та джерельна база дослідження представлена досить широко, однак окремі позиції (наприклад, класичні роботи Бжезинського чи Гантінгтона) мають узагальнюючий характер і не завжди прямо співвідносяться з аналізом американської політики щодо Сирії та України. Це створює ризик надмірного теоретизування вступу.

Але зазначені недоліки мають непринциповий характер і не знижують загальний високий науковий рівень дисертаційної роботи, хоча і потребують додаткових пояснень з боку дисертанта.

6. Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності

Аналіз наукових публікацій, у яких висвітлені основні наукові результати дисертаційної роботи Черкеса І.В., не дає підстав фіксувати допущення автором порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації). У дисертаційній роботі є посилання на джерела інформації за кожним випадком використання тверджень, відомостей, ідей, розробок, статистичних даних. Представлена наукова робота відповідає нормам законодавства про авторське право і суміжні права; відображає бажання надати достовірну інформацію про результати власної наукової діяльності, застосовувані методики досліджень, джерела інформації.

У представленій до розгляду дисертаційній роботі Черкеса І.В. ознаки академічного плагіату, фактів фабрикації та фальсифікації результатів дослідження, висновків, даних, результатів розрахунків, правил їхньої інтерпретації не виявлено.

Підтвердженням відсутності ознак академічного плагіату, фактів фабрикації та фальсифікації результатів дослідження, висновків, даних,

результатів розрахунків, правил їхньої інтерпретації є результати перевірки дисертаційної роботи на плагіат з використанням програмного засобу Strikeplagiarizm.com, за результатами якого «встановлено унікальність тексту, правомірність запозичень визнано обґрунтованим (загальноприйняті терміни та цитування інших авторів з посиланням на них)» (протокол перевірки Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка від 19.11.2025 р.).

7. Загальні висновки і оцінка дисертації

Дисертаційна робота Черкеса Ігоря Володимировича на тему «Еволюція американської політики щодо Сирії у кінці XX – на початку XXI століття: історичний контекст, джерелознавчий аналіз та компаративні паралелі з українським кейсом» виконана на достатньо високому науковому рівні, містить нові теоретичні узагальнення та теоретико-методологічні засади до вирішення важливої наукової проблеми щодо аналізу еволюції американської політики щодо Сирії у кінці XX – на початку XXI століття: історичний контекст, джерелознавчий аналіз та компаративні паралелі з українським кейсом.

Актуальність теми дослідження, науковий рівень та практичне значення дисертації відповідають вимогам Міністерства освіти і науки України, що ставляться до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії. Тема дисертації відповідає спеціальності 032 Історія і археологія. Завдання дослідження охоплюють широке коло питань, що дозволило автору всебічно вивчити досліджуваний об'єкт і досягти поставленої мети. Робота має логічну структурну побудову, характеризується послідовністю розв'язання завдань дослідження. Мова дисертації чітка, відповідає нормативним вимогам. Стиль дисертації носить науково-переконливий характер.

Пропозиції автора було оприлюднено на науково-практичних конференціях. Таким чином, основні положення дослідження пройшли усі види апробації: вони опубліковані, впроваджені, обговорені на науково-практичних конференціях різного рівня.

На підставі відгуку можна стверджувати, що дисертація І.В. Черкеса за якістю дослідження, рівнем наукової новизни отриманих результатів і їхньою практичною цінністю в повній мірі відповідає вимогам пунктів пп. 6, 7, 8 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 зі змінами та основними положеннями «Вимог до оформлення дисертації» (затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40), а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 032 Історія і археологія.

Офіційний опонент,
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри всесвітньої історії і
міжнародних відносин
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла
Коцюбинського

Анна ДОЛИННА